

УДК 811.162.3'373.7'367

DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.16.2021.9

ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА ТЕМПОРАЛЬНИХ ТА ЛОКАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ ЧЕСЬКОЇ МОВИ)

Кобилецька Л. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розкрито особливості формально-граматичної структури чеських темпоральних та локативних фразеологізмів. Матеріалом для аналізу послуговували чеські темпоральні фразеологічні одиниці (далі ФО) – на позначення тривалості проходження дії, регулярності протікання дії, спорадичної дії, швидкості проходження дії, послідовності подій та вікових періодів людського життя, а також локативні ФО на позначення відстані, характеристики навколишнього природного середовища і певних місцевостей та частин світу (Starý svět, Nový svět), населених пунктів, міст (Svaté město, Svatá stolice), країн (země vycházejícího slunce, nebeská říše) тощо.

Передусім випрацьовано робоче визначення фразеологічної одиниці (значеннєво і структурно стійкі, відтворювані в мовленні, семантично цілісні і надслівні мовні звороти) і вказано її обсяг (з урахуванням широкого розуміння фразеології залучено ідіоми, фраземи та паремії).

З'ясовано, що для чеських фразеологізмів із темпоральною й локативною семантикою характерна різноманітність формально-граматичних моделей: виокремлено фразеологізми, співвідносні зі словосполученням; фразеологізми предикативної структури; моделі, утворені поєднанням повнозначного лексичного компонента з неповнозначним.

Виявлено, що серед фразеологізмів, співвідносних за своїми моделями зі словосполученням, найчисленнішими є такі структури: конструкція, яку формують прикметник та іменник («Adjek. sing. / pl. – Subst. sing. / pl.»): *vzdušný oceán, širé moře, vzdušný prostor*; конструкція, яка складається з дієслова-зв'язки (být/bejt), прийменника та іменника («být/bejt – Prep. – Subst.»): *být z cesty, být / bejt při ruce, být v nedohlednu, být / bejt z dohledu*. Досить поширеними для експлікування аналізованих смислових відношень є ФО, репрезентовані компаративними моделями, зокрема «Verb. – jako – Subst.»: *běhat jak čamrda, poskakovat j. ptáček, běhat j. koroptev / koroptvička*, та тавтологічними конструкціями, серед іншого й «(Prep.) – Subst. – Prep. – Subst.»: *od slunka do slunka, od tmy do tmy*.

Фраземи предикативної структури можуть співвідноситися як зі складним реченням (*běží jako by mu hlava hořela; běží j. by pod ním země hořela*), так і простим – односкладним (*j. by měl svázané nohy; j. když má duši na jazyku; j. když se mu chce a nechce*) чи двоскладним (*pánbůh tam přijde jednou za rok*). Виділено також ФО вигуківого типу: *Žádněj spěch!, To je starý!*

Серед фразеологізмів, що представлені моделлю, утвореною поєднанням повнозначного лексичного компонента з неповнозначним, найбільш продуктивною виявилась «Prep.– Subst.»: *při sobotě, po nocích, přes noc, bez oddechu*.

Ключові слова: фразеологічна одиниця (ФО), чеська мова, формально-граматична модель, словосполучення, речення, темпоральність, локативність.

Kobyletska L. V. Formal-grammatical structure of temporal and locative PhUs (on the material of the Czech language). The article reveals the peculiarities of the formal-grammatical structure of Czech temporal and locative phraseology. The material for the analysis was Czech temporal phraseological units (hereinafter PhUs) – to indicate the duration of the action, the regularity of the action, sporadic action, the speed of the action, the sequence of events and age periods of human life, as well as locative PhUs to indicate the distance, to characterize the environment and certain areas, as well as parts of the world (Starý svět, Nový svět), settlements, cities (Svaté město, Svatá stolice), countries (země vycházejícího slunce, nebeská říše), etc.

First of all, a working definition of a phraseological unit has been developed (a multi-word unit of language, fixed in meaning, lexical composition and structure, reproducible in speech, and semantically indivisible and its scope is indicated (adhering to a broad understanding of phraseology, we involve idioms, phrases and paremias in the analysis).

It was found that Czech phraseological units with temporal and locative semantics are characterized by a variety of formal-grammatical models, among which we distinguish phraseological units that are comparable in their models to a phrase; PhU with a predicative structure; models formed by combining a full-fledged lexical component with an incomplete one.

It was found that among the phraseologies comparable in their models to a phrase the most numerous are the following structures: construction formed by the adjective and noun (“Adjek. sing. / pl. – Subst. sing. / pl.”): *vzdušný oceán, širé moře, vzdušný prostor*; construction, which consists of link verb (být/bejt), preposition and noun (“být/bejt – Prep. – Subst.”): *být z cesty, být / bejt při ruce, být v nedohlednu, být / bejt z dohledu*. The same PhUs are

also characterized by comparative models: “Verb. – jako – Subst.”: *běhat jak čamrda; poskakovat j. ptáček; běhat j. koroptev / koroptvička*. We also highlight PhUs with the tautological structure: (“Prep.) – Subst. – Prep. – Subst.”: *od slunka do slunka, od tmy do tmy*.

Among the Czech prepositions of the predicative structure, we singled out phraseologisms that, according to their models, correspond to a complex sentence (*běží jako by mu hlava hořela; běží j. by pod ním země hořela*). Part of the phraseology corresponds to a simple sentence, which is divided into one-syllable (*j. by měl svázané nohy; j. když má duši na jazyku; j. když se mu chce a nechce*) and two-syllable (*pánbůh tam přijde jednou za rok*). We also highlight PhUs of the exclamatory type: *Žádněj spěch! To je starý!*

Among the phraseologisms of this semantics, we also single out PhUs with the prepositional-noun construction: “Prep.– Subst.”: *při sobotě, po nocích, přes noc, bez oddechu*.

Key words: phraseological unit (PhU), phraseology, the Czech language, formal-grammatical model, phrases, sentences, temporality, locativeness.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Простір і час є основними формами буття. Будь-які матеріальні об'єкти не існують поза простором і часом.

Лінгвістичним аспектом категорії часу та простору (темпоральності й локативності) є сукупність способів вираження засобами національної мови сутності фізичного та філософського висвітлення зазначеної проблеми.

Фразеологія – невід'ємне джерело мовної інтерпретації понять темпоральності та локативності. Образна система фразеологічного складу мови надає цим філософським категоріям особливого, специфічного етномаркованого значення.

Фразеологізми з просторовим та часовим значеннями численно представлені у чеській мові. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу формально-граматичної структури чеських темпоральних та локативних ФО з метою вивчення структурних особливостей вказаної групи фразеологізмів, виокремлення найпродуктивніших формально-граматичних моделей, адже порушена проблема залучає значну частину фразеологічного матеріалу, який потребує детального опрацювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовознавці активно досліджують філософські категорії часу та простору. Значні здобутки у вивченні цих понять мають українські дослідники. Зокрема, Т. Голосова розглянула універсальну категорію часу в художньому тексті [5]; А. Куцова простежила відтворення темпоральності приїменниковими конструкціями [10]; О. Бондар зосередив увагу на вираженні темпоральних відношень у сучасній українській літературній мові загалом [3]; В. Барчук – здебільшого на експлікуванні граматичної темпоральності [2].

Мовознавець С. Романюк зазначала, що темпоральність є семантичною категорією, яка відображає сприйняття й осмислення людиною часу позначуваних ситуацій і їхніх елементів стосовно моменту мовлення мовця [12, 57]. Дослідниця проаналізувала морфологічну (граматичну) категорію часу, виявила особливості темпоральності як функціонально-семантичної категорії [12].

Семантичне поле простору розглянула у своїй розвідці О. Кардашук [7]. Функціонально-семантичній категорії локативності в українській мові присвятила свої праці О. Виноградова [4]. На думку авторки, локативність як одна з найбільш маркованих універсальних семантичних категорій охоплює

і відображає всю розмаїтість просторових відношень, які існують у навколишньому світі [4, 1–2].

Темпоральні та локативні категорії в чеській фразеології представлено у дослідженнях Л. Кобилицької. Зокрема, проаналізовано семантичну структуру зазначених фразеологізмів із виокремленням ядра та периферії, встановлено системні зв'язки, схарактеризовано виявлені фразеологічні інновації в сучасному узусі, окреслено етнокультурну самобутність зазначеної групи ФО [8; 9]. Деякі чеські темпоральні фразеологізми на позначення свят та вікових періодів людини в контексті національно-культурної семантики були об'єктом зацікавлення Л. Даниленко [6]. Просторові відношення природного й містичного світу вивчала М. Чехова [11].

Формулювання мети і завдань статті. Мета пропонованого дослідження – проаналізувати формально-граматичну структуру темпоральних та локативних ФО у сучасній чеській мові. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: сформулювати корпус чеських темпоральних та локативних ФО за лексикографічними джерелами та письмовими текстами Чеського національного корпусу; проаналізувати особливості формально-граматичної структури вказаних фразеологізмів; виокремити найчисленніші формально-граматичні моделі, характерні для зазначеної групи ФО.

Матеріалом розвідки послуговував корпус темпоральних та локативних чеських фразеологізмів, виокремлений зі словників “Slovník české frazeologie a idiomatiky”; “Slovník spisovného jazyka českého”; “Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost”; “Lidová řeč” та письмових текстів Чеського національного корпусу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «час» охоплює основні властивості процесів, що відбуваються з матеріальними тілами, а саме тривалість і черговість подій.

Відповідно до цього розрізняємо такі часові відношення:

а) на позначення тривалості та інтенсивності проходження дії в часі: довго – недовго; швидко – повільно; б) на позначення періодів в часовій сегментації світу: послідовності плинності подій людського життя та вікових періодів в житті людини [8, 5–6].

Як зазначає С. Бардонов, поняття «простір» охоплює дві фундаментальні риси матерії – її протяжність і місце в дійсності. Протяжність є продовженням того самого сущого. Кожне тіло має три

виміри протяжності – довжину, ширину й висоту. Місце – це просторова визначеність предмета стосовно інших предметів [1, 90–91]. Просторову семантику мають найменування всіх предметів, живих істот, ознак, властивостей, станів, процесів, ірреальних об'єктів тощо.

Одним із об'єктів мовної інтерпретації часових і просторових відношень є фразеологія. Вираження темпоральності і локативності у сучасній чеській фразеології має свої особливості.

Найчастіше ФО на позначення часових і просторових понять складаються з двох або більше слів. При цьому мінімальною одиницею фразеологічних зворотів є двослівні утворення, а максимальною – речення. Виділяємо такі основні групи ФО просторового і часового значень:

1) ФО, що мають форму словосполучення: *modravé dálky / modravá dál;* *pár kroků;* *kraj světa;* *vzdušný oceán;* *širé moře;* *neznámé končiny;* *dlouhé prsty;* *starý vích;* *starý kocour;* *podzim / podvečer života;* *kraj světa;* *brána ráje;* *zub času;* *pohádka mládí;* *známka stáří;* *pupek Evropy;* *zlomek vteřiny* тощо;

2) ФО, що мають форму речення: *(bydli) tam, kde lišky dávají dobrou noc;* *běží jako když hrom bije;* *běží jako když tu nohy namaže;* *běhat jako by měl v zadku vtuli;* *je to (blízko) co by kamenem dohodil;* *dělat něco jako když bičem mrská / práská* тощо;

3) приїменниково-іменникові сполучення типу: *o překot / přítrž;* *od nynějška;* *v rychlosti;* *od věků;* *bez přestání;* *od paměti;* *u huby;* *u nosu;* *z rána;* *o polednách;* *při pondělku* тощо.

Формально-граматичною ознакою, що маркує значну частину ФО на позначення часових та просторових відношень, є вживання їх з дієсловом *mít* («мати») або *být* («бути»), напр.: *být na cestě;* *být / být na obzoru / vobzoru;* *bejt v dohledu;* *(být / bejt) v doslechu;* *být / stát za / přede dveřmi;* *(být) v nedohlednu;* *(být) v Kristových letech;* *mít Kristova léta;* *(být) starý jako Abrahám;* *být starý jako Metuzalém.*

Розглянемо тепер конкретні моделі, за якими утворені ці фразеологізми, а також визначимо ступінь їх активності у самому процесі фразеутворення. Під структурною фразеологічною моделлю розуміємо тип синтаксичних конструкцій, за яким створюється низка стійких сполучень.

Фактичний матеріал дає можливість виокремити ФО на позначення часових та просторових понять таких структурних моделей: ФО, співвідносні зі словосполученням; ФО предикативної структури; моделі, утворені поєднанням повнозначного лексичного компонента з неповнозначним.

Фразеологізми, співвідносні зі словосполученням.

Одна з найбільш активних моделей фразеологізмів на позначення часових та просторових відношень – конструкція, яка складається з прикметника та іменника. Схема структурної моделі – «Adjek. sing. / pl. – Subst. sing. / pl.», напр.: *vzdušný oceán;* *širé moře;* *modravé dálky / modravá dál;* *telecí léta;* *starý vích;* *starý kocour;* *lokální / místní patriot;* *domácí / rodinný krb;* *bílý týden;* *rodná země;* *rudá planeta;* *suchá země;* *svatý týden;* *malá/slabá hodinka;* *dlouhá / drahná leta;* *rychlý konec* тощо.

Ця структура є продуктивною для ФО, що вказують на вікові періоди в житті людини, напр.: *mladá krev;* *věčný mládík;* *starý mazák;* *telecí hlas;* *útlý věk;* *mladická nerozvážnost;* *staré kosti;* *starý suk;* *stará škatule*, чи відображають тривалість протікання дії, напр.: *hodná chvíle;* *delší čas;* *dobrou hodinu*. Чеські ФО на позначення молодості містять у своєму складі прикметники *mladý;* *nový* (*mladá krev;* *nová krev;* *mladé nohy*); відповідно у фразеологізмах на позначення старшого віку людини використано прикметник *starý* (*stará nadhera;* *stará mūra;* *starší dorostenka;* *stará škatule*). Вказана структура ФО реалізує мікрополя: «навколишній світ», «географія населення світу», «місцевість» (*okolní svět;* *boží svět;* *pevná půda;* *suchá země;* *širé moře;* *rodná / otcovská hrouda;* *domácí / rodinný krb* тощо). Модель може зазнавати видозміни («Part. sing. – Subst. sing.»), напр.: *neoperežené mladá.*

Не менш активна і структурна модель «Subst. sing./ pl. – (Adjek./ Part.) Subst. sing./ pl. (a Subst. sing./ pl.)», напр.: *podzim / podvečer života;* *kraj světa;* *brána ráje;* *zub času;* *pohádka mládí;* *známka stáří;* *pupek Evropy;* *zlomek vteřiny;* *pel / pyl mládí;* *otázka času;* *díl světa;* *žalář národů;* *říše středu* тощо. Конструкція властива ФО усіх мікрополів. Для моделі характерне доповнення другого компонента прикметником чи дієприкметником, напр.: *země neomezených možností;* *říše vycházejícího slunce*, або ж єднальним сполучником та іменником у формі родового відмінка однини і множини, напр.: *země pruhů a hvězd.*

Поширеними для експлікування часових та просторових відношень є ФО, репрезентовані моделлю «Prep. – Adjek. (Pron./ Part.) sing. / pl. – Subst.», напр.: *z ptáčích perspektivy;* *od božího rána;* *za starých časů;* *za velkou louží;* *v těsném sledu;* *po / na celém světě;* *v pravou půlnoc;* *v danou chvíli* тощо. Особливістю цієї моделі є вживання в ролі другого компонента займенника, напр.: *za našich času;* *po naše dny;* *po všechny časy;* числівника, напр.: *v / z první obecně*, або ж дієприкметника, напр.: *do horoucích pekel*. Найчастіше фразеологізми цієї структури характеризують минулі події в житті людини (*za starých časů;* *v dávných dobach;* *za dávných dob*) або використовуються для вираження поняття «скрізь», напр.: *po / na celém světě;* *na každém kroku;* *do všech koutů;* *na každém rohu.*

Різновидом цієї структури є конструкція «Prep. – Pron. – Adjek. – Subst.», напр.: *za našich mladých let*, або ж «Prep. – Adjek. – Adjek. – Subst.», напр.: *v časných ranních hodinách,* *v pozdních nočních hodinách* тощо.

Досить обмежено репрезентовані ФО, створені за моделлю «Prep. – Subst. – Subst. gen. sing. / pl.», напр.: *na prahu života;* *na dosah ruky;* *od stvoření světa* тощо (у ролі другого компонента вживається іменник у відповідному відмінку, у ролі третього компонента – іменник в родовому відмінку), та «Num. – Subst. sing. / pl.», напр.: *první kroky / krůčky;* *jeden čas/ jednu dobu.*

Заслужують на увагу й дієслівні фраземи, у яких формально-граматичним центром виступає дієслово. Серед цих конструкцій найбільш активною є модель «(být/ bejt) – Prep. – Subst.», напр.: *být*

z cesty; být / bejt při ruce; být v nedohlednu; být / bejt z dohledu; být / bejt ve hvězdách; být / bejt z ruky; být / bejt na ráně; být / bejt za horama; být / bejt na obzoru; být v Tramtárii; být (bejt) v rozkvětu; viset / být / bejt ve vzduchu; být / bejt v dohledu; být / bejt v doslechu. Вирізняє модель вживання іменника у відповідній відмінковій формі. Така структура характерна для ФО на позначення понять 'далеко', 'близько'. Дієслово-зв'язка *být* може бути замінена й іншими дієсловами, напр.: *stát: stát nad hrobem; stát za / přede dveřmi; přijít pod ruku; viset / být / bejt ve vzduchu.* Структурі властива модифікація, репрезентована «Verb. – Prep. – Subst. – Spojka – Subst.», напр.: *jít přes hory a dolů.*

Серед чеських темпоральних і локативних фразеологізмів знаходимо й такі, що побудовані за моделлю «Verb. – Prep. – Adjek. – Subst.», напр.: *být v nejlepších letech; být / bejt na ztracené vartě; být v požehnaném věku; být v Kristových letech; být / bejt v žravých / žravých letech; patří do starého haraburdí; jet na plný koule.*

Для ФО із зазначеною семантикою характерною є конструкція «Verb. – Subst.», напр.: *být / bejt drobeček; pamatovat Abraháma; natahovat fajfky / jedenáctky / pedály.* Іноді структура зазнає видозміни: іменник може супроводжуватися дієприкметником, напр.: *být světem zapomenutý / zapomenutej.* Різновидом цієї структури є модель «Verb. – Adjek. – Subst.», напр.: *jít / postupovat hlemýžďím krokem / tempem; nemít dlouhého trvání; dožít se vysokého stáří; mít Kristová leta* тощо.

Компаративним ФО властива здатність передавати семантику 'швидко', 'повільно', 'довго', 'старість', 'молодість' тощо. Низка фразеологізмів на позначення інтенсивності перебігу дії утворена за моделлю «Verb. – jako – Subst.», напр.: *běhat jak čamrda; poskakovat j. ptáček; běhat j. koroptev / koroptvička; běhat j. křepelka; běhat jako zátopek; být j. želva.* Різновидом цієї структури є «Verb. – jako – Subst. – Prep. – Subst.» (характерна для ФО із семантикою 'довго'), напр.: *připravovat se jako rytíř do boje; vypravovat se jako vrabci z Čech.*

Серед ФО компаративної структури виокремлюємо модель «Adjek. – jako – Subst.», напр.: *starý jako Abrahám, starý jako Metuzalém* тощо.

Фразеологізмам із семантикою довгого протікання дії притаманна тавтологічна структура «(Prep.) – Subst. – Prep. – Subst.», напр.: *od slunka do slunka; od tmy do tmy; od klekání do klekání; čas od času.*

Серед чеських ФО на позначення часових і просторових відношень трапляються фразеологізми, утворені за моделлю сурядних словосполучень з еднальними сполучниками, зокрема «Adv. – Conj. – Adv.», напр.: *dnes a denně; sem (a / i) tam; tu (a / i) tam; zblízka i zdáli / zdaleka; dál a dál(e); snadno a rychle* тощо.

Фразеологічні одиниці предикативної структури.

Серед фразеологічних одиниць цієї групи помітне місце займають фразеологізми, що за структурою

співвідносяться зі складним реченням. Будова їх відповідає:

– складнопідрядному реченню з підрядним порівняльним, напр.: *pracoval, až se s něj kouřilo; leze to z něho jako smola z koudelce; běží jako by mu hlava hořela; běží j. by pod ním země hořela; běží j. by pod ním půda hořela; běží j. by mu šosy hořely; přihnout se j. by tam dávali něco zadarmo* та ін.;

– складнопідрядному реченню з підрядним з'ясувальним, напр.: *nevíš, co přinese zítřejší den; nikdo neví, co bude zejtra* тощо;

– складнопідрядному реченню з підрядним означальним, напр.: *Mládí je božská nemoc, z níž se každý den / ze které se každým dnem uzdravujete* та ін.

Частина фразеологізмів із вказаною семантикою за будовою співвідносяться із простим реченням і за складом граматичної основи поділяються на:

– односкладні, напр.: *j. by měl svázané nohy; j. když má duši na jazyku; j. když se mu chce a nechce; j. když sere a maluje* тощо;

– двоскладні, напр.: *pánbůh tam přijde jednou za rok* тощо.

Особливе місце у складі чеської фразеології для експлікування часової і просторові семантики займають ФО вигуків типу, напр.: *Žádněj spěch!, To je starý!* Вони використовуються, як і вигуки, для вираження різних емоцій мовця, його волевиявлень, побажань, фізичного й психічного стану людини. У морфологічному плані такі фразеологізми характеризуються незмінністю форми. Подібні ФО можуть входити до складу речення або виступати в ролі самостійних речень.

Специфічними для фразеологічного рівня є моделі, які становлять **посднання повнозначного лексичного компонента з неповнозначним**. Серед них виділяємо фрази, репрезентовані прийменниково-іменниковою конструкцією «Prep.– Subst.», напр.: *při sobotě, po nocích, přes noc, bez oddechu, do omrzení, od nepaměti, od mlada, k stáru, od narození, za mlada, z rána* тощо.

Висновки та перспективи досліджень. Для чеських фразеологізмів з часовою та просторовою семантикою характерна значна різноманітність формально-граматичних моделей. З урахуванням репрезентованих моделей фразеологізми формують три групи: ФО, співвідносні зі словосполученням; ФО предикативної структури; ФО, утворені посднанням повнозначного лексичного компонента з неповнозначним. Найчисленнішими є такі структури: конструкція, яку формують прикметник та іменник («Adjek. sing. / pl. – Subst. sing. / pl.»); конструкція, яка складається з дієслова-зв'язки, прийменника та іменника («být/ bejt – Prep. – Subst.»). Досить поширеною серед аналізованої групи фразеологізмів є компаративна модель «Verb. – jako – Subst.».

Перспективними вважаємо дослідження, присвячені виявленню нових контекстів вживання темпоральних та локативних ФО в сучасній чеській мові, а також зіставне вивчення вказаної групи фразеологізмів із матеріалом інших слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бардонов С. М. Про множинність форм простору і часу. *Філософська і соціологічна думка*. 1990. № 4. С. 90–94.
2. Барчук В. М. Граматична темпоральність : Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
3. Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові : Система засобів вираження. Одеса : Астропринт, 1996. 192 с.
4. Виноградова О. В. Функціонально-семантична категорія локативності в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 19 с.
5. Голосова Т. М. Темпоральна структура художнього тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.02. Київ, 2002. 36 с.
6. Даниленко Л. І. Національно-культурна семантика чеської фразеології : монографія. Київ, 2000. 176 с.
7. Кардашук О. В. Семантичне поле простору : статус, структура, внутрішні зв'язки (на матеріалі прикметників української мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 1998. 16 с.
8. Кобилецька Л. В. Часові та просторові відношення у сучасній чеській фразеології : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2020. 20 с.
9. Кобилецька Л. В. Інновації чеських фразеологізмів на позначення часових та просторових відношень у сучасному узусі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 21. Ч. 1. С. 90–95.
10. Куцова А. Р. Відтворення темпоральності прийменниковими конструкціями сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1997. 22 с.
11. Čechová M. Prostorové motivy ve frazémeh. *Naše řeč*. 2007. № 90. Č. 3. S. 113–122.
12. Romaniuk S. Struktura kategorii temporalności we współczesnym języku ukraińskim. Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2012. 314 s.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Slovník české frazeologie a idiomatiky / hlavní redakce František Čermák; autorský kolektiv František Čermák [et al.]. Praha : Leda, 2009. D. I–IV.
14. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha : Academia, 2010. 647 s.
15. Slovník spisovného jazyka českého. Praha : ČSAV, 1958–1971. D. I–IV.
16. Zaorálek J. Lidová rčení. Praha : ČSAV, 1963. 779 s.

REFERENCES

1. Bardonov, S. M. (1990). Pro mnozhynnist form prostoru i chasu [On the multiplicity of forms of space and time]. *Filozofska i sotsiolohichna dumka*, 4, 90–94 [in Ukrainian].
2. Barchuk, V. M. (2011). Hramatychna temporalnist: Interval. Chas. Taksys [Grammatical temporality: Interval. Time. Taxis]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Symyk [in Ukrainian].
3. Bondar, O. I. (1996). Temporalni vidnoshennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi: Systema zasobiv vyrzhennia [Temporal relations in the modern Ukrainian literary language: The system of means of expression]. Odessa: Astroprynt [in Ukrainian].
4. Vynohradova, O. V. (2001). Funktsionalno-semantychna katehoriia lokatyvnosti v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Functional-semantic category of locativity in modern Ukrainian literary language]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
5. Holosova, T. M. (2002). Temporalna struktura khudozhnoho tekstu [Temporal structure of an artistic text]. (Avtoreferat dysertatsii doktora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
6. Danylenko, L. I. (2000). Natsionalno-kulturna semantyka cheskoï frazeolohii [National and cultural semantics of Czech phraseology]: monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kardashchuk, O. V. (1998). Semantychno pole prostoru: status, struktura, vnutrishni zviazky (na materialy prykmetnykiv ukrainskoï movy) [Semantic field of space: status, structure, internal connections (based on the adjectives of the Ukrainian language)]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kirovohrad [in Ukrainian].
8. Kobyletska, L. V. (2020). Chasovi ta prostorovi vidnoshennia u suchasni cheskiï frazeolohii [Temporal and spatial relations in modern Czech phraseology]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
9. Kobyletska, L. V. (2018). Innovatsii cheskykh frazeolohizmiv na poznachennia chasovykh ta prostorovykh vidnoshen u suchasnomu uzusi [Innovations of Czech phraseology to denote temporal and spatial relations in modern usus]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Drohobych: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 21 (1), 90–95 [in Ukrainian].
10. Kutsova, A. R. (1997). Vidtvorennia temporalnosti pryimennykovyvy konstruktiiamy suchasnoï ukrainskoï movy [Reproduction of temporality by prepositional constructions of the modern Ukrainian language]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kharkiv [in Ukrainian].
11. Čechová, M. (2007). Prostorové motivy ve frazémeh [Spatial motifs in idioms]. *Naše řeč*, 90 (3), 113–122 [in Czech].
12. Romaniuk, S. (2012). Struktura kategorii temporalności we współczesnym języku ukraińskim [The structure of the temporality category in contemporary Ukrainian]. Warszawa: Uniwersytet Warszawski [in Polish].

DICTIONARIES

13. Slovník české frazeologie a idiomatiky [Dictionary of Czech Phraseology and Idiomatics] / hlavní redakce František Čermák; autorský kolektiv František Čermák [et al.]. Praha: Leda, 2009. D. I–IV [in Czech].
14. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost [Dictionary of standard Czech for school and the public]. Praha: Academia, 2010 [in Czech].
15. Slovník spisovného jazyka českého [Dictionary of the standard Czech language]. Praha: ČSAV, 1958–1971, I–IV [in Czech].
17. Zaorálek, J. (1963). Lidová rčení [Folk sayings]. Praha: ČSAV [in Czech].